

AUTOREFERAT
OPIS DZIAŁALNOŚCI, DOROBKU I OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH

DR TOMASZ WOJEWODZIC

INSTYTUT EKONOMICZNO-SPOŁECZNY
WYDZIAŁ ROLNICZO-EKONOMICZNY
UNIwersytet Rolniczy w Krakowie

Spis treści

1. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe.....	2
2. Dotychczasowe zatrudnienie w jednostkach naukowych.....	2
3. Wskazanie osiągnięcia naukowego wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)	3
3.1. Tytuł osiągnięcia naukowego, autor, wydawnictwo, miejsce i rok wydania	3
3.2. Cel naukowy rozprawy, osiągnięte wyniki i podstawowe wnioski.....	3
4. Podstawowe osiągnięcia naukowo-badawcze	17
4.1. Problematyka badawcza	17
4.2. Statystyka publikacji	25
4.3. Uczestnictwo w projektach badawczych.....	26
4.4. Nagrody i wyróżnienia za działalność naukową	27
4.5. Udział w konferencjach.....	27
5. Współpraca międzynarodowa	28
6. Działalność dydaktyczna, popularyzatorska i organizacyjna.....	29

1. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

- 2002 Uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk rolniczych w zakresie agronomii. Uchwała Rady Wydziału Rolniczo-Ekonomicznego Akademii Rolniczej w Krakowie. Tytuł rozprawy: „*Oddziaływanie samorządów terytorialnych na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich np. województwa małopolskiego*”. Promotor: dr hab. Wiesław Musiał prof. UR, recenzenci: prof. dr hab. Antoni Kozuch, dr hab. Andrzej Kotala prof. UR.
- 1999 Ukończenie studiów podyplomowych "*Zarządzanie w administracji publicznej*". Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- 1998 Ukończenie studiów podyplomowych „*Ekonomiczne i prawne podstawy integracji europejskiej w aspekcie rozwoju obszarów wiejskich*”. Akademia Rolnicza w Krakowie.
- 1997 Ukończenie "*Międzyuczelnianego studium przygotowania pedagogicznego*". Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie.
- 1997 Uzyskanie stopnia naukowego magistra i tytułu zawodowego inżyniera (specjalizacja: Zarządzanie i marketing w rolnictwie i gospodarce żywnościowej). Tytuł pracy magisterskiej: *Rolnictwo i budżety lokalne wybranych gmin województwa bielskiego*. Akademia Rolnicza w Krakowie, Wydział Rolniczy. Promotor: dr Edward Ziobro.

2. Dotychczasowe zatrudnienie w jednostkach naukowych

- 2015- asystent naukowo-dydaktyczny, Zakład Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa, Instytut Ekonomiczno-Społeczny, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie
- 2003-2015 adiunkt naukowo-dydaktyczny, Katedra Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa, a po reorganizacji w Zakład Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa, Instytut Ekonomiczno-Społeczny, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie
- 2003-2007 wykładowca, Zakład Agroekonomii, Instytut Administracyjno-Ekonomiczny, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie
- 1997-2003 asystent naukowo-dydaktyczny, Katedra Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa, Akademia Rolnicza w Krakowie
- 1997 asystent wolontariusz, Katedra Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa, Akademia Rolnicza w Krakowie

3. Wskazanie osiągnięcia naukowego wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

3.1. Tytuł osiągnięcia naukowego, autor, wydawnictwo, miejsce i rok wydania

Jako główne osiągnięcie naukowe (w rozumieniu Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, art. 16, ust.2), które uznaję za znaczący wkład w rozwój nauk ekonomicznych, wskazuję monografię pt. **Procesy dywestycji i dezagrarnizacji w rolnictwie o rozdrobnionej strukturze agrarnej**, autor: Tomasz Wojewodziec. Praca została opublikowana w Zeszytach Naukowych Uniwersytetu Rolniczego im. H. Kołłątaja w Krakowie nr 535, seria rozprawy z. 412, ss. 287 (ISSN 1899-3486).

Recenzentami w procesie wydawniczym byli: prof. dr hab. Henryk Runowski (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie), prof. dr hab. Adam Czudec (Uniwersytet Rzeszowski).

3.2. Cel naukowy rozprawy, osiągnięte wyniki i podstawowe wnioski

Kwestie racjonalnego gospodarowania na obszarach o rozdrobnionej strukturze agrarnej, na których występuje niekorzystna relacja pomiędzy czynnikami produkcji – objawiająca się w ujęciu historycznym przede wszystkim niedoborem ziemi, a współcześnie nadmiarem siły roboczej – wpisują się w zakres zainteresowań ekonomii, jako nauki zajmującej się m.in. sposobami wykorzystania rzadkich zasobów, w celu wytwarzania różnych dóbr i rozdzielania ich na konsumpcję, obecną lub przyszłą, pomiędzy różne osoby i różne grupy w społeczeństwie. Umiejscowienie prowadzonych rozważań w obrębie ekonomii przestrzennej pozwala na wykorzystanie w badaniach nad obszarami o rozdrobnionej strukturze agrarnej dotychczasowych osiągnięć teorii lokalizacji i teorii rent, w których przestrzeń (lokalizacja) i przestrzenny charakter podstawowego czynnika produkcji rolnej, jakim jest ziemia, odgrywają bardzo ważną rolę.

Ze względu na charakter procesów obserwowanych w gospodarstwach rolnych, również w prezentowanej monografii, dużo miejsca poświęcono zagadnieniom wycofywania się właścicieli ziemi z działalności rolniczej. Jednocześnie przeprowadzona kwerenda biblioteczna wykazała bardzo skromny zasób publikacji rozpatrujących zagadnienia

likwidacji gospodarstw rolnych oraz dywesticji. Zdecydowana większość publikacji naukowych z zakresu przemian strukturalnych w rolnictwie koncentruje się na procesach inwestycyjnych, specjalizacji produkcji, dywersyfikacji źródeł dochodów rodzin rolniczych oraz szeroko rozumianym rozwoju obszarów wiejskich. Podjęte badania oraz analizy pozwoliły w znacznym stopniu uzupełnić zidentyfikowaną lukę badawczą, zwłaszcza w odniesieniu do regionów rozdrobnionych agrarnie.

Celem głównym podjętych badań była diagnoza i ocena istoty, skali, mechanizmów i zakresu procesów dezagraryzacji produkcyjno-ekonomicznej oraz likwidacji gospodarstw rolnych na obszarach rozdrobnionych agrarnie. Programując badania postawiono następujące cele szczegółowe:

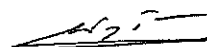
- określenie teoretycznych przesłanek przestrzennego zróżnicowania rolnictwa oraz roli drobnych gospodarstw rolnych w kształtowaniu struktury agrarnej,
- adaptacja pojęcia „dywesticje” dla potrzeb opisu i analizy zjawisk zachodzących w rolnictwie,
- wskazanie roli i znaczenia procesów dywesticji i dezagraryzacji w przebudowie rolnictwa,
- ocena przyrodniczych, społecznych i ekonomicznych uwarunkowań procesu przebudowy rolnictwa na obszarach o rozdrobnionej strukturze agrarnej,
- ocena wybranych aspektów efektywności ekonomicznej rolnictwa na obszarach rozdrobnionych agrarnie z uwzględnieniem małych i drobnych gospodarstw,
- ocena *ex ante* wpływu stosowanych narzędzi polityki rolnej na proces przebudowy rolnictwa w makroregionie Małopolska i Pogórze,
- identyfikacja przesłanek regresu i upadku oraz barier likwidacji gospodarstw rolnych,
- konstrukcja syntetycznej miary natężenia procesów dezagraryzacji gospodarstw rolnych,
- ocena zależności pomiędzy poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego, strukturą rolnictwa i jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej w danej jednostce terytorialnej a nasileniem procesów dezagraryzacji ekonomiczno-produkcyjnej gospodarstw rolnych,
- zaproponowanie docelowych rozwiązań sprzyjających poprawie struktury agrarnej na obszarach o dużym rozdrobnieniu gospodarstw rolnych.

Prowadzone badania posłużyły jednocześnie do weryfikacji czterech hipotez badawczych sformułowanych na podstawie studiów literatury:

- 1. W ograniczających swą działalność gospodarstwach rolnych istnieją niewykorzystane przez rolników możliwości pozyskania środków finansowych w drodze dywestycji, głównie poprzez sprzedaż niewykorzystywanych w procesie produkcji środków trwałych.*
- 2. Natężenie procesów dezagraryzacji produkcyjno-ekonomicznej gospodarstw rolnych w większym stopniu determinowane jest przez stan i cechy struktury agrarnej subregionu, niż przez poziom jego rozwoju społeczno-gospodarczego.*
- 3. Czynnikiem w największym stopniu determinującym zróżnicowanie jednostek terytorialnych pod względem udziału gruntów o złej kulturze rolnej w powierzchni gospodarstw jest jakość warunków przyrodniczych.*
- 4. Rolnicy z subregionów o większym natężeniu procesu dezagraryzacji wykazują mniejszą aktywność w pozyskiwaniu transferów finansowych z funduszy Unii Europejskiej niż rolnicy w subregionach, gdzie proces ten jest mniej zaawansowany.*

Badania zlokalizowane zostały w makroregionie Małopolska i Pogórze, w skład którego wchodzi województwa o najbardziej rozdrobnionej strukturze agrarnej w Polsce, tj. małopolskie, podkarpackie, śląskie i świętokrzyskie.

Realizacja założonych celów wymagała wykorzystania zróżnicowanych źródeł informacji oraz zastosowania wielu metod badawczych. Wykorzystane w analizach dane liczbowe o charakterze wtórnym pochodziły głównie z zasobów GUS, ARiMR i Polskiego FADN. Posłużyły one do diagnozy i oceny zróżnicowania badanego obszaru pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i struktury rolnictwa, oceny aktywności beneficjentów płatności obszarowych w pozyskiwaniu wsparcia ze środków pomocowych Unii Europejskiej oraz oceny efektywności ekonomicznej wykorzystania czynników produkcji, tj. ziemi, pracy i kapitału w gospodarstwach rolnych o różnym potencjale ekonomicznym. Analiza materiałów wtórnych uzupełniona została wynikami badań terenowych przeprowadzonych w latach 2012–2013 z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu obejmującego pięć kluczowych obszarów: informacje ogólne o respondencie i gospodarstwie, kapitał gospodarstwa, prowadzona produkcja, ekonomia gospodarstwa domowego, wieloaspektowa ocena przemian zachodzących w rolnictwie. Do analiz szczegółowych wykorzystano 176 pozytywnie zweryfikowanych wywiadów. Dodatkowo do oceny oddziaływania instrumentów WPR na drobne i małe gospodarstwa rolne po 2013 r. zastosowano metodę ekspercką włączając do prowadzonych badań pracowników naukowych

Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie specjalizujących się w zagadnieniach polityki rolnej, ekonomiki gospodarstw rolnych i funkcjonowania drobnych gospodarstw rolnych.

We wstępnej analizie zgromadzonego materiału empirycznego wykorzystane zostały narzędzia statystyki opisowej programów Excel® i Statistica®. W analizach szczegółowych, obok klasycznych metod stosowanych w naukach ekonomiczno rolniczych, zastosowano również metody ekonometryczne. Metoda unitaryzacji zerowanej znalazła zastosowanie w konstrukcji syntetycznych wskaźników oceny: poziomu rozwoju społecznego (RS), poziomu rozwoju gospodarczego (RG), poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego (RSG), natężenia dezagrarnizacji produkcyjno-ekonomicznej gospodarstw rolnych (DezAgr) oraz aktywności beneficjentów jednolitej płatności obszarowej w pozyskiwaniu środków na restrukturyzację i modernizację gospodarstw rolnych (WRiM). Konstrukcja wskaźników DezAgr oraz WRiM miała charakter autorski. W analizie zróżnicowania struktury obszarowej gospodarstw rolnych wykorzystano metodę struktur addytywnych, która pozwoliła na wyodrębnienie grup powiatów o podobnej strukturze obszarowej gospodarstw rolnych. W celu identyfikacji czynników w największym stopniu determinujących natężenie procesów dezagrarnizacji oraz wysoki udział gruntów o złej kulturze rolnej w powierzchni UR, zastosowano metodę interakcyjnych drzew klasyfikacyjnych (algorytm C&RT). Zbiór zmiennych objaśniających objął mierniki i wskaźniki z zakresu lokalizacji, struktury rolnictwa, cech rozwoju społeczno-gospodarczego w powiecie oraz w sąsiednich jednostkach terytorialnych.

Przyjęte cele i procedury badawcze w istotny sposób wpłynęły na strukturę monografii, w której oprócz rozdziału metodycznego oraz syntezy (podsumowanie i wnioski) wyodrębnić można część poświęconą rozważaniom teoretycznym (rozdziały 2 i 3) oraz prezentację wyników badań (rozdziały 4,5,6,7).

W pierwszej części rozważań teoretycznych przedstawione zostały geneza oraz teoretyczne przesłanki przestrzennego zróżnicowania rolnictwa, dokonano przeglądu kryteriów wyodrębniania drobnych gospodarstw rolnych, opisano spektrum funkcji pełnionych przez podmioty o małym potencjale ekonomicznym oraz ich wpływ na kształtowanie struktury agrarnej (rozdział 2). Przeprowadzone rozważania wykazały, że w przypadku dużej grupy gospodarstw rolnych o mniejszym potencjale ekonomicznym potrzebny jest tzw. zwrot strategiczny, który umożliwi części z nich wejście na drogę rozwoju, natomiast pozostałym pozwoli na bezpieczne wyjście z rolnictwa oraz z systemów wsparcia rolnictwa środkami publicznymi. Jednocześnie dla skutecznej przebudowy struktury agrarnej, poprawy warunków życia mieszkańców wsi i ograniczenia procesów upadku

ekonomicznego, ważne jest, aby procesy zachodzące w drobnych gospodarstwach rolnych przyjmowały charakter planowy.

W drugiej części rozważań teoretycznych (rozdział 3) dokonano przeglądu i syntezy sposobów definiowania i typologii dywestycji w odniesieniu do procesów zachodzących w przedsiębiorstwach oraz przedstawiono efekty adaptacji tego pojęcia do opisu i analizy procesów zachodzących w rolnictwie. W prezentowanej monografii dużą uwagę poświęcono możliwościom wykorzystania dywestycji w procesach likwidacji i restrukturyzacji gospodarstw rolnych. Przeprowadzone rozważania pozwoliły m.in. na wyodrębnienie modeli likwidacji gospodarstw rolnych, opis procesu tworzenia przedsiębiorstwa pozarolniczego na bazie kapitału gospodarstwa rolnego z wykorzystaniem dywestycji oraz identyfikację zjawiska tzw. pozornej sukcesji i ocenę jego wpływu na kształtowanie się struktury agrarnej.

Prezentację wyników badań empirycznych poprzedziła ocena uwarunkowań rozwoju na obszarach rozdrobnionych agrarnie w Polsce. Zaprezentowane w rozdziale 4 wyniki badań w zakresie oceny zróżnicowania warunków przyrodniczych i środowiskowych, demografii i rozwoju społecznego, potencjału ekonomicznego, liczby i struktury gospodarstw rolnych oraz poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego stanowiły tło dla rozważań prowadzonych w kolejnych częściach pracy, w których podjęta została próba odpowiedzi na pytanie, czy poziom rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych powiatów ma wpływ na zróżnicowanie w układzie przestrzennym natężenia procesów dezagraryzacji produkcyjno-ekonomicznej gospodarstw rolnych.

Istotnym etapem badań empirycznych była analiza porównawcza efektywności ekonomicznej wykorzystania ziemi, pracy i kapitału w towarowych gospodarstwach rolnych o różnym potencjale ekonomicznym (rozdział 5). W prowadzonych badaniach analizie poddane zostały podmioty prowadzące rachunkowość rolną dla potrzeb systemu FADN nieprzerwanie w latach 2004-2012. Szczególną uwagę poświęcono drobnym gospodarstwom rolnym wyodrębnionym na podstawie dwóch kryteriów: powierzchni posiadanych przez nie gruntów własnych oraz potencjału ekonomicznego, mierzonego wielkością standardowej nadwyżki bezpośredniej (ESU). Analiza rozszerzona została ponadto o rozważania uwzględniające kierunek produkcji w gospodarstwach rolnych. Ważnym elementem prowadzonych rozważań były ocena dochodowości poszczególnych grup podmiotów rolnych, jak również ocena znaczenia subsydiów dla osiąganych przez nie wyników ekonomicznych.

Większość podmiotów rolnych zlokalizowanych w południowo-wschodniej Polsce nie ma jednak charakteru gospodarstw towarowych, dlatego też dla pełnego opisu i analizy

procesów zachodzących w rolnictwie niezbędne było korzystanie z wielu różnorodnych źródeł informacji, w tym danych statystyki masowej, baz własnych ARiMR oraz przeprowadzenie badań terenowych. W rozdziale szóstym dokonano diagnozy i oceny zmian zachodzących w skali produkcji, intensywności organizacji oraz w subregionalnym zróżnicowaniu rolnictwa pod względem wyposażenia gospodarstw w środki produkcji. Ważnym elementem rozważań zaprezentowanym w tej części pracy była ocena aktywności rolników w pozyskiwaniu płatności obszarowych i wsparcia w ramach wybranych instrumentów II filaru WPR. W tej części pracy przedstawiono również wyniki oceny *ex ante* wpływu stosowanych od 2014 r. narzędzi polityki rolnej na stan i procesy przebudowy rolnictwa w makroregionie.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, obserwowane na wielu płaszczyznach zmiany w rolnictwie obszarów o rozdrobnionej strukturze agrarnej mają charakter dezagraryzacji. Przeprowadzone analizy i studia literatury pozwoliły na usystematyzowanie sposobów definiowania dezagraryzacji oraz identyfikację potencjalnych skutków tego zjawiska (rozdział 7). Ważnym elementem prowadzonych rozważań były identyfikacja uwarunkowań i przyczyn dezagraryzacji oraz ocena złożoności tego procesu, w tym zależności pomiędzy poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego, strukturą rolnictwa i jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej w danej jednostce terytorialnej a nasileniem procesów dezagraryzacji ekonomiczno-produkcyjnej gospodarstw rolnych. Realizacja tego etapu badań możliwa była dzięki zastosowaniu autorskiego wskaźnika oceny natężenia dezagraryzacji produkcyjno-ekonomicznej gospodarstw rolnych (DezAgr).

Przeprowadzone rozważania teoretyczne i badania empiryczne potwierdziły trwałość teorii ekonomii opisującej rodzinne gospodarstwa rolne, jako jednostki produkcyjne łączące w sobie cechy podmiotu gospodarczego i powiązanego z nim poprzez własność środków produkcji i pracę gospodarstwa domowego. Były one i zapewne jeszcze przez wiele lat pozostaną podstawowymi jednostkami produkcyjnymi w polskim i europejskim rolnictwie. Konstatacja ta, w połączeniu z faktem, że znaczną część podmiotów prowadzących produkcję rolną stanowią drobne gospodarstwa rolne pozwoliła wykazać, że definiowanie oraz waloryzacja drobnych i małych gospodarstw rolnych powinny odbywać się przy pomocy co najmniej dwóch kryteriów: powierzchni posiadanych zasobów ziemi i skali (wolumenu) prowadzonej produkcji, kwantyfikowanej przez wskaźniki oceny ekonomicznej, np. wielkość ekonomiczną.

Studia literatury potwierdziły, że nadal obecny kształt rolnictwa w Polsce ma swoją genezę w procesach historycznych, a w szczególności w relatywnie późnym przejściu rolnictwa na ziemiach polskich z gospodarki feudalnej do gospodarki czynszowej oraz opóźnionym rozwoju miast i przemysłu. Podziałom gospodarstw rolnych sprzyjały ponadto modele sukcesji, połączone z podziałem ziemi na następców, przyjęte w warunkach przeludnienia agrarnego i ograniczonych możliwości przepływu siły roboczej do miast i pracy poza rolnictwem. Do czynników ograniczających zwiększenie powierzchni gospodarstw rolnych należały warunki przyrodnicze, które niejednokrotnie zwiększały pracochłonność prowadzonej produkcji i utrudniały procesy mechanizacji. Drobne gospodarstwa rolne ze względu na swój specyficzny charakter oraz dominujący udział w strukturze użytkowania ziemi pełniły i w dalszym ciągu pełnią szereg ważnych funkcji ekonomicznych, społecznych i środowiskowych. Jak potwierdziły przeprowadzone analizy i oceny wraz ze wzrostem poziomu rozwoju gospodarczego kraju i regionu redukcji ulegała liczba gospodarstw drobnych, a pełnione przez nie funkcje podlegały reorientacji.

Prowadzona obserwacja nasilających się procesów przebudowy struktury agrarnej wskazuje na konieczność szerszego stosowania w naukach ekonomiczno-rolniczych pojęcia dywestykcje. Umożliwi to odróżnienie planowych, uzasadnionych ekonomicznie procesów ograniczania produkcji i redukcji potencjału produkcyjnego podmiotów gospodarczych od wymuszonych przez otoczenie lub sytuację osobistą właściciela gospodarstwa procesu upadku ekonomicznego, prowadzącego do dewastacji i marnotrawienia zasobów. O ile bowiem w ekonomice przedsiębiorstw dywestykcje objawiają się głównie poprzez sprzedaż zorganizowanej części podmiotu gospodarczego lub części czynników produkcji jakimi dysponuje, to w przypadku gospodarstw rolnych mają one z reguły (co wynika ze specyfiki rolnictwa i produkcji rolnej) znacznie mniejszy zakres i polegają na ograniczeniu skali produkcji lub na celowym wyłączeniu z prowadzonej działalności części ziemi, pracy lub kapitału. Uwalniane czynniki produkcji zostają włączone do innej działalności, pozostając często własnością tej samej grupy osób (rodziny). Jednocześnie istnieje merytoryczne uzasadnienie odróżniania planowych działań prowadzących do trwałego lub okresowego zawężenia potencjału produkcyjnego gospodarstwa rolnego, jako wstępnego etapu jego reorganizacji lub transformacji w podmiot nierolniczy (dywestykcje antycypacyjne) od posiadających swoją odrębną wykładnię prawną procesów upadłości i bankructwa.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, w warunkach polskich na obecnym etapie rozwoju rolnictwa, dywestykcje stanowiące przejaw twórczej destrukcji, powinny być ważnym

elementem procesów przebudowy struktury agrarnej. Należy wyraźnie podkreślić, że wobec strukturalnie ograniczonego popytu na produkty wytwarzane przez rolnictwo drobnotowarowe, nie jest możliwy paralelny rozwój wszystkich gospodarstw. Wynika to zarówno z ograniczoności zasobów ziemi, jej produktywności, jak też z wyborów drogi życiowej dokonywanych przez właścicieli gospodarstw rolnych. Dlatego zmiany zachodzące w gospodarstwach rolnych przyjmują kierunek zarówno rozwojowy (progresywny), jak i, coraz częściej recesywny, prowadzący do ich likwidacji lub transformacji w gospodarstwa domowe dysponujące niewielkim arealem ziemi (działki przyzagrodowe). Zarówno w procesach rozwoju, jak i w procesach likwidacji dużą rolę odgrywają dywestycje, stanowiące szansę na poprawę efektywności wykorzystania posiadanych czynników produkcji oraz wzrost dochodów ich właścicieli. To dzięki dywestyციom, stanowiącym niezbędny warunek realokacji zasobów, możliwe jest zachowanie potencjału produkcyjnego rolnictwa, jego restrukturyzacja i poprawa efektywności.

Badania mikroekonomiczne prowadzone w gospodarstwach rolnych Małopolski i Pogórza pozwoliły potwierdzić prawidłowość, że drobne, towarowe gospodarstwa rolne mniej efektywnie niż podmioty większe wykorzystują pracę i kapitał, natomiast uzyskują relatywnie wyższą ocenę efektywności ekonomicznej w zakresie wykorzystania czynnika ziemi. Mała efektywność wykorzystania czynnika pracy i relatywnie niższy dochód uzyskiwany z działalności rolniczej przez właścicieli drobnych gospodarstw rolnych stanowią podstawowe przesłanki do poszukiwania przez nich alternatywnych źródeł zasilania budżetów domowych. Jednocześnie na podstawie wykonanych analiz wykazano, że jednoznaczna ocena celowości realokacji czynników produkcji jest trudna do przeprowadzenia na podstawie obserwacji masowych, ze względu na bardzo duże zróżnicowanie warunków wewnętrznych i zewnętrznych funkcjonowania poszczególnych podmiotów. Dodatkowo część czynników mających wpływ na zmiany zachodzące w tych podmiotach ma charakter pozaekonomiczny, a często również niemierzalny i jest związana z emocjonalnym stosunkiem właściciela do posiadanej ziemi.

Do czynników, które istotnie hamują procesy likwidacji drobnych gospodarstw rolnych należy część rozwiązań Wspólnej Polityki Rolnej, przede wszystkim płatności bezpośrednie. Udział subwencji do działalności operacyjnej stanowił średnio ponad połowę dochodu z gospodarstwa rolnego dla tej grupy podmiotów i był znacznie wyższy niż średnio w badanej populacji. Płatności te stanowiły ważny argument w podejmowaniu decyzji o kontynuacji gospodarowania lub zachowaniu tytułu własności, nawet pomimo daleko posuniętej

ekstensyfikacji organizacji i produkcji. Dla tej grupy gospodarstw drugorzędne znaczenie ma efektywność ekonomiczna wykorzystania czynników produkcji. Jednocześnie, jak wykazano w prowadzonych rozważaniach, możliwość uzyskania wsparcia w ramach płatności obszarowych stanowi ważny argument dla kontynuacji lub markowania działalności rolniczej, szczególnie w warunkach gdy ograniczone są możliwości alternatywnego wykorzystania posiadanych czynników produkcji.

Przeprowadzona analiza wpływu rozwiązań WPR realizowanych po 2013 r. na zmiany w strukturze agrarnej południowo-wschodniej Polski pozwoliła wykazać że:

- stosowany mechanizm płatności obszarowych nie będzie miał w obecnej perspektywie finansowej UE istotnego wpływu na przyspieszenie procesów przebudowy rolnictwa, procesy pełnej likwidacji małych gospodarstw rolnych będą w dalszym ciągu wyhamowywane, co sprzyjać będzie stagnacji struktury agrarnej,
- działania wspierające wzrost potencjału produkcyjnego, w ramach II filara WPR, są szansą na wzmocnienie siły ekonomicznej części gospodarstw, a tym samym wpłyną pozytywnie na żywotność ekonomiczną wsi i zachodzące zmiany strukturalne, jednak siła ich oddziaływania na obszarach o dużym zaawansowaniu procesów dezagraryzacji będzie zbyt mała w stosunku do potrzeb i oczekiwań.

Nasilenie procesów dezagraryzacji stanowi konsekwencję wycofywania się rolników z użytkowania ziemi przy jednoczesnym ograniczaniu realokacji uwalnianych z produkcji zasobów do podmiotów kontynuujących działalność rolniczą. Przeprowadzone badania terenowe pozwoliły wykazać, że głównymi przesłankami zmniejszania wolumenu produkcji rolniczej są niska opłacalność, ekstensyfikacja prowadzonej na małą skalę działalności produkcyjnej i brak następców chętnych do kontynuacji produkcji rolnej. Na decyzję o zaprzestaniu działalności wpływają ponadto: trudności w pogodzeniu pracy w gospodarstwie z pracą poza gospodarstwem, trudności ze zbytem wytworzonych produktów po satysfakcjonujących cenach i niska jakość ziemi. Na obszarach górzystych dodatkowym utrudnieniem jest ukształtowanie terenu.

Przeprowadzone badania pozwalają stwierdzić, że zaprzestanie działalności rolniczej przez właściciela czynników produkcji nie oznacza natychmiastowego rozpoczęcia procesu likwidacji gospodarstwa i rzadko jest jednoznaczne z rozpoczęciem procesu dezinwestycji, tzn. wyprzedaży budynków, maszyn i ziemi. Wynika to m.in. ze specyficznego charakteru tych środków produkcji. Budynki na ogół stanowią bowiem integralną część siedliska, w którym znajduje się dom rolnika, co w praktyce ogranicza lub uniemożliwia ich sprzedaż lub

wynajem osobom trzecim. Dlatego też najczęściej są adaptowane na potrzeby prowadzonej działalności gospodarczej pozarolniczej lub na potrzeby bytowe rodziny, takie jak garaże, magazyny, rzadziej mieszkania. Wartość maszyn niewykorzystywanych w działalności rolniczej rzadko przekracza wartość złomu. Jedynym realnym zasobem, który może zostać sprzedany jest ziemia rolnicza. Jednak obserwowany wzrost jej cen, a także rzeczywiste lub domniemane korzyści z jej posiadania (różnorodne renty ekonomiczne i pozaekonomiczne), zmniejszają skłonność właścicieli do jej odsprzedaży. Wyniki przeprowadzonych badań i analiz pozwoliły odrzucić hipotezę 1, która brzmiała: w ograniczających swą działalność gospodarstwach rolnych istnieją duże, niewykorzystane możliwości pozyskania środków finansowych w drodze dywestycji, głównie poprzez sprzedaż niewykorzystywanych w procesie produkcji środków trwałych.

Jak wykazały prowadzone rozważania, przyspieszanie lub opóźnianie procesów odchodzenia właścicieli ziemi od produkcji rolniczej oraz likwidacja gospodarstw pociągają za sobą różnorodne i nierzadko wysokie koszty prywatne i społeczne. Interes prywatny często stoi w kolizji z interesem społecznym. Występowanie prywatnych kosztów likwidacji drobnych gospodarstw rolnych hamuje procesy realokacji zasobów ziemi, a tym samym opóźnia proces przebudowy struktury agrarnej. Należy podkreślić, że części rolników nie stać na pokrycie wydatków niezbędnych do przeprowadzenia pełnej likwidacji posiadanych gospodarstw rolnych, a bardzo często relacja pomiędzy potencjalną wartością likwidowanego podmiotu, a kosztami jego likwidacji może kształtować się niekorzystnie, podważając zasadność ekonomiczną finalizacji tego procesu.

Struktura agrarna jest systemem dynamicznym, w którym trwa ciągła konkurencja podmiotów rolnych o przetrwanie, wzrost i rozwój. Obserwacja zjawisk przyrodniczych i tworzonych na tej podstawie teorii naukowych pokazują, że również mniejsze i słabsze podmioty ekonomiczne, jako swoiste organizmy gospodarcze, mają szanse na kontynuację swojego istnienia, o ile rynek pozytywnie zweryfikuje ich dostosowanie do zmieniających się warunków otoczenia. Analogicznie przyszłość drobnych gospodarstw rolnych, choć jak wykazano na podstawie badań terenowych, zdaniem wielu środowisk, w tym samych rolników, wydaje się już przesądzona, nie musi oznaczać całkowitej likwidacji tej grupy podmiotów gospodarczych. Gospodarstwa te pełnią bowiem nadal ważne funkcje społeczne i środowiskowe. Przetrwają jednak tylko te, które najlepiej dostosują się do warunków dynamicznie zmieniającego się otoczenia, w tym potrafią zidentyfikować i zagospodarować pojawiające się różnorodne nisze na rynkach lokalnych. Pomimo coraz szerszego wsparcia

pozaprodukcyjnych działań gospodarstw rolnych, spodziewać się należy dalszej presji na wzrost ich powierzchni, koncentrację produkcji, specjalizację i poprawę produktywności.

Prowadzone analizy pozwoliły potwierdzić spodziewany wyższy poziom rozwoju społeczno-gospodarczego powiatów ziemskich graniczących z aglomeracjami śląską i krakowską. Jednostki o niższym poziomie rozwoju usytuowane były peryferyjnie względem tych aglomeracji, głównie w północnej i wschodniej części makroregionu. Analiza korelacji pomiędzy poziomem dezagraryzacji produkcyjno-ekonomicznej, a cechami opisującymi rozwój społeczno-gospodarczy wykazała brak istotnych zależności. Potwierdza to dużą złożoność opisywanych zjawisk, a jednocześnie brak wyraźnych prawidłowości w tym zakresie. Na podstawie przeprowadzonych badań terenowych i analiz stwierdzono, że zaawansowanie procesów dezagraryzacji produkcyjno-ekonomicznej gospodarstw rolnych na danym terenie w dużym stopniu determinowane jest przez wewnętrzne cechy struktury agrarnej. Na duże natężenie dezagraryzacji produkcyjno-ekonomicznej najbardziej narażone były jednostki terytorialne, w których dużemu rozdrobieniu struktury agrarnej towarzyszyły gorsze warunki przyrodnicze do produkcji rolnej i lepiej rozwinięta przedsiębiorczość pozarolnicza. Przeprowadzone analizy pozwoliły na pozytywne zweryfikowanie hipotezy 2 i wykazanie, że natężenie procesów dezagraryzacji produkcyjno-ekonomicznej gospodarstw rolnych w większym stopniu determinowane jest przez stan struktury agrarnej w danej jednostce terytorialnej niż przez poziom jej rozwoju społeczno-gospodarczego. Jednocześnie na podstawie przeprowadzonych procedur obliczeniowych wykazano, że duży udział gruntów o złej kulturze rolnej w strukturze gruntów ogółem determinowany był przede wszystkim rozdrobieniem rolnictwa i warunkami przyrodniczymi. Ponadto istotne okazały się uwarunkowania lokalne, takie jak poziom przedsiębiorczości i wynagrodzeń za pracę w jednostkach ościennych oraz odległość do miasta wojewódzkiego. Pozwoliło to na potwierdzenie, że czynnikiem w największym stopniu determinującym zróżnicowanie jednostek terytorialnych pod względem udziału gruntów o złej kulturze rolnej w powierzchni gospodarstw jest jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej, a tym samym pozytywnie została zweryfikowana hipoteza 3.

Wyniki prowadzonych rozważań pozwoliły stwierdzić, że występowanie renty różniczkowej I, wynikającej z jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, jak również możliwość realizacji rent instytucjonalnych, wynikających z posiadania i rolniczego użytkowania ziemi, stanowią ważne przesłanki do kontynuacji rolniczego zagospodarowania terenu. Brak możliwości szybkiej realizacji rent ekonomicznych powiązanych z ziemią, jak

również niesatysfakcjonująca ich wysokość sprzyjają procesom dywestycji w gospodarstwach rolnych. Dywestycje następują szczególnie szybko w zakresie zasobów siły roboczej. Potencjalna możliwość realizacji satysfakcjonujących rent z ziemi w przyszłości hamuje jej trwałą realokację do innych podmiotów. W konsekwencji tych dwóch procesów drobne podmioty rolne przekształcają się w gospodarstwa domowe właścicieli ziemi rolniczej o zdwywersyfikowanych źródłach dochodów, a zarówno same gospodarstwa rolne, jak i subsystem wiejski podlegają stopniowej dezagraryzacji.

Przeprowadzone procedury obliczeniowe pozwoliły wykazać, że przesłanką pogłębiania się przestrzennego zróżnicowania badanego obszaru pod względem natężenia procesów dezagraryzacji jest aktywność rolników w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na rozwój gospodarstw. Stwierdzone w tym zakresie prawidłowości dały podstawę do pozytywnej weryfikacji hipotezy 4, że rolnicy z subregionów o większym natężeniu procesu dezagraryzacji wykazują mniejszą aktywność w pozyskiwaniu środków finansowych z funduszy Unii Europejskiej niż rolnicy prowadzący swą działalność w subregionach, gdzie proces ten jest mniej zaawansowany. Jednocześnie działania wspierające wzrost potencjału produkcyjnego gospodarstw rolnych po 2004 r., jak również planowane na lata 2014–2020 stanowią ważny element polityki mającej na celu zachowanie działalności rolniczej na obszarach rozdrobnionych agrarnie. Dają one szansę na wzmocnienie siły ekonomicznej relatywnie niewielkiej części gospodarstw, a tym samym pozytywnie wpływają na żywotność ekonomiczną wsi, zachodzące zmiany strukturalne oraz realizację założeń koncepcji zrównoważonego rozwoju. Powyższe obserwacje skłaniają do postawienia wniosku, że w obecnych warunkach przebudowa struktury agrarnej możliwa jest tylko przy aktywnym udziale instytucji kreujących rozwój gospodarczy i politykę rolną. Niezmiernie ważne z punktu widzenia dbałości o środowisko i żywotność obszarów wiejskich jest wspieranie drobnych gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą oraz wprowadzenie instrumentów, które umożliwią zastępowanie procesów upadku ekonomicznego prowadzonymi w sposób planowy dywestycjami, dzięki którym uwalniane z działalności rolniczej kapitały znajdą alternatywne zastosowanie w jednostkach o większym potencjale rozwojowym.

Prezentowana monografia stanowi oryginalny wkład w badania ekonomiczne nad procesami zachodzącymi w rolnictwie o rozdrobnionej strukturze agrarnej, wzbogacając opis procesów wycofywania się gospodarstw rolnych z działalności produkcyjnej, jak również ich

transformacji, upadku i likwidacji. W szczególności, jako ważny wkład moich badań do teorii ekonomii mogą być uznane:

1. Adaptacja i rozwinięcie pojęcia "dywestycje" na potrzeby opisu i analizy procesów zachodzących w rolnictwie.

Opis procesów recesywnych zachodzących w rolnictwie wiązał się na ogół dotychczas ze stosowaniem pojęć o negatywnej konotacji tj. wykluczenie, upadek, destrukcja, dysfunkcja, bankructwo, podczas gdy część obserwowanych w gospodarstwach rolnych procesów zawężania produkcji lub ograniczania zasobów czynników produkcji należy oceniać pozytywnie. Prowadzone analizy i studia pozwoliły na zaproponowanie pojęcia dywestycji, znanego głównie w ekonomii przemysłu i usług, do opisu zmian zachodzących w gospodarstwach rolnych. Dzięki temu możliwe jest odróżnienie celowych działań polegających na ograniczeniu zakresu produkcji i potencjału gospodarstw rolnych, mających jednak sprzyjać poprawie warunków życia rodziny rolniczej (dywestycje), od wymuszonych przez otoczenie rynkowe lub sytuację osobistą rolnika procesów upadku ekonomicznego (utrata potencjału produkcyjnego gospodarstwa i dewastacji posiadanych czynników produkcji).

2. Opracowanie i opis modeli likwidacji gospodarstw rolnych

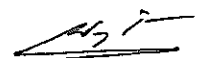
Obserwacja procesów zachodzących w gospodarstwach małym potencjale ekonomicznym Małopolski i Pogórza pozwoliła na wyodrębnienie dwóch głównych dróg (tj. quasi modeli) ich likwidacji, tj. szybkiej dywestycji paliatywnej (sprzedaż, przejęcie, oddanie w długoletnią dzierżawę podmiotowi silniejszemu ekonomicznie) oraz modelu ewolucyjnego. Wybór modelu likwidacji gospodarstwa rolnego determinowany jest ograniczeniami prawnymi oraz potencjalnymi i rzeczywistymi korzyściami, jakie rolnik chce osiągnąć w wyniku jego zastosowania. Jednocześnie rzadko dostrzegany jest wysiłek ekonomiczny, organizacyjny, a także emocjonalny jaki musi ponieść właściciel drobnego gospodarstwa rolnego, aby dokonać jego pełnej likwidacji. Proces ten związany jest bowiem z koniecznością ponoszenia wydatków lub rezygnacją z potencjalnych rent. W przypadku drobnych gospodarstw rolnych relacja pomiędzy wysokością kosztów likwidacji, a wartością rynkową likwidowanego podmiotu kształtuje się na ogół bardzo niekorzystnie.

3. Ocena przyczyn oraz natężenia procesów dezagrarnizacji produkcyjno-ekonomicznej gospodarstw rolnych w ujęciu przestrzennym

W ocenie natężenia dezagraryzacji podstawowym zadaniem jest uchwycenie recesywnych zmian w zakresie wykorzystania przestrzeni dla celów produkcji rolnej, znaczenia dochodów z działalności rolniczej w budżetach domowych właścicieli ziemi rolniczej oraz zmian w skali produkcji. Za istotny wkład w rozwój teorii ekonomii uznają wypracowanie i zweryfikowanie metody oceny natężenia procesu dezagraryzacji produkcyjno-ekonomicznej w jednostkach terytorialnych, jak również identyfikację czynników w największym stopniu sprzyjających dezagraryzacji. Zarówno na natężenie procesów dezagraryzacji produkcyjno-ekonomicznej, jak również na skalę zjawiska pozostawiania ziemi w tzw. złej kulturze rolnej, największy wpływ miały: stopień rozdrobnienia struktury agrarnej oraz niesprzyjające warunki przyrodnicze. Z cech o charakterze gospodarczym za najważniejsze należy uznać wysoki poziom lokalnej przedsiębiorczości oraz dostępność pracy poza gospodarstwem rolnym.

4. Wykorzystanie teorii rent z ziemi do wyjaśnienia przyczyn procesów dezagraryzacji produkcyjno-ekonomicznej gospodarstw rolnych

Pozaprodukcyjne korzyści uzyskiwane przez właścicieli drobnych gospodarstw rolnych z tytułu własności ziemi, tj. dopłaty obszarowe, preferencyjne opodatkowanie gruntów i nieruchomości, dostęp do tańszego systemu ubezpieczeń społecznych, niejednokrotnie przekraczają wysokość dochodów uzyskiwanych bezpośrednio z rolniczej działalności produkcyjnej. Sytuacja taka staje się istotnym argumentem do podjęcia decyzji o zaniechaniu produkcji i realokacji czynnika pracy do działalności alternatywnych. Powszechna pogoń za rentą (*rent seeking*), słabość rozwiązań instytucjonalnych w zakresie gospodarki ziemią, jak również niewystarczająca liczba – na obszarach rozdrobnionych agrarnie – podmiotów zdolnych do koncentracji ziemi, hamują procesy poprawy struktury obszarowej gospodarstw rolnych. Realizacja przez rolników niektórych kategorii rent (m.in.: lokalizacyjna, środowiskowa, planistyczna, integracyjna) oraz potencjalna możliwość ich realizacji w przyszłości, wyraźnie hamują procesy przebudowy struktury agrarnej, stymulując jednocześnie procesy dezagraryzacji. Poprawie struktury agrarnej sprzyja natomiast możliwość realizacji przez znaczną część rolników na danym obszarze rent różniczkowych I i II.

4. Podstawowe osiągnięcia naukowo-badawcze

4.1. Problematyka badawcza

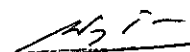
W prowadzonej działalności naukowo-badawczej wyróżnić można trzy podstawowe obszary zainteresowań:

- A/ oddziaływanie samorządów terytorialnych na rozwój obszarów wiejskich,
- B/ dywesticje w rolnictwie,
- C/ przemiany strukturalne na wsi i w rolnictwie Polski południowo-wschodniej, w tym na obszarach górzystych.

Ad. A. Pierwszy z wyodrębnionych obszarów badawczych stanowi kontynuację i znaczące poszerzenie rozważań prowadzonych w pracy doktorskiej. Podejmowane zagadnienia badawcze początkowo koncentrowały się na zagadnieniach oceny poziomu rozwoju gospodarczego oraz zrównowżenia rozwoju obszarów wiejskich i ewoluowały w kierunku oceny skuteczności oddziaływania samorządów terytorialnych na procesy zachodzące w skali lokalnej. Znaczna część publikacji z tego zakresu ma charakter studiów przestrzennych.

Na podstawie prowadzonych badań wykazałem m.in., że przemiany zachodzące w powiatach ziemskich województwa małopolskiego na początku XXI w. miały głównie charakter *ekologizacji gospodarki*, a nie rozwoju zrównowżonego. Nie prowadziły bowiem do równowagi pomiędzy rozwojem gospodarczym, rozwojem społecznym i dbałością o jakość środowiska. Wzrastające bezrobocie i zubożenie znacznej części społeczeństwa (widoczne pośrednio w wysokości dochodów własnych gmin) negatywnie oddziaływały na ocenę poziomu rozwoju gospodarczego oraz w dużej mierze hamowały rozwój społeczny. Wprawdzie zaobserwowany proces ekologizacji gospodarki nie wyklucza rozwoju zrównowżonego, ale sprzyja mu tylko w przypadku gmin bardzo (lub wręcz nadmiernie) uprzemysłowionych, o wysokim rozwoju gospodarczym (zał. 3, poz. IIB3, IIB56, IIB57). W warunkach regionów słabo rozwiniętych dla kreowania rozwoju zrównowżonego niezbędne jest priorytetowe traktowanie rozwoju gospodarczego.

Dużą uwagę w ramach tego obszaru badawczego poświęciłem analizie funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego, stosowanych przez gminy rozwiązań w zakresie polityki podatkowej oraz ich wpływu na rozwój lokalnej przedsiębiorczości i rolnictwa. Prowadzone badania nad budżetami jednostek terytorialnych wskazały na znaczne zróżnicowanie sytuacji finansowej gmin (zał. IIB12, IIB55). Jednocześnie w pierwszych latach po integracji Polski ze

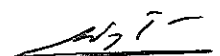

strukturami Unii Europejskiej wskaźnik dochodów ogółem *per capita* w gminach wiejskich był wyższy niż w gminach miejsko-wiejskich. Przyczyną takiego stanu rzeczy było m.in. preferowanie gmin wiejskich w dostępie do środków pomocowych (zał. 3, poz. IIB37). Ponadto wykazałem, że obniżanie przez władze gminne wysokości stawek podatków od nieruchomości nie powoduje zwiększenia aktywności gospodarczej potencjalnych przedsiębiorców, natomiast pozbawia gminy części przynależnych dochodów (zał. 3, poz. IIB54).

W celu pogłębienia prowadzonych studiów nad funkcjonowaniem samorządów terytorialnych zaproponowałem autorski wskaźnik, tzw. przychylności podatkowej gmin, który umożliwiał syntetyczną ocenę wysokości stawek podatku od nieruchomości oraz ocenę zależności pomiędzy stosowanymi rozwiązaniami w polityce podatkowej a poziomem przedsiębiorczości (zał. 3, poz. IIB51, IB62). Przeprowadzone badania wykazały, że samorzady terytorialne, dla zapewnienia dotychczasowego poziomu świadczonych usług publicznych i kontynuacji działalności inwestycyjnej, poszukują sposobów na zwiększenie wydajności posiadanych źródeł dochodów. Jednym z rozwiązań stosowanych przez gminy dla zwiększenia dochodów własnych było podnoszenie stawek podatku od nieruchomości. Wykazałem, że wśród gmin stosujących najwyższe stawki podatku od nieruchomości występowały zarówno jednostki o bardzo dobrej lokalizacji i dużej atrakcyjności inwestycyjnej, jak również gminy o relatywnie niskich dochodach, poszukujące sposobu na równowagę lokalnego budżetu (zał. 3, poz. IIB79). Jednocześnie udowodniłem, że brak jest istotnej zależności korelacyjnej pomiędzy wysokością stawek podatku od nieruchomości obciążającego przedsiębiorców a liczbą podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w poszczególnych gminach. W swych pracach wykazałem, że stawki podatku od nieruchomości rzadko są brane pod uwagę przez przedsiębiorców przy podejmowaniu decyzji o lokalizacji działalności gospodarczej. Można zatem wnioskować, że potencjalnych inwestorów przyciągają na teren danej gminy inne czynniki niż wysokość stawek podatków od budynków i gruntów związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej (zał. 3, poz. IIB62).

Za najważniejsze elementy mojego dorobku naukowego w tym obszarze należy uznać takie prace jak:

Wojewodziec T. 2005: *An attempt at construction of a standard of sustainable development on the level of local government units*, Proceedings Volume 2, book 1, Social and Humanitarian Sciences, Akademija Kaunas, Lithuania, s. 185-187.

Płonka A., Wojewodziec T. 2009. *Przychylność podatkowa gmin województwa małopolskiego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 530, Ekonomiczne Problemy Usług nr 31, t. 2, s. 82-88.

Wojewodziec T. 2009: *Znaczenie podatku rolnego w dochodach budżetowych gmin karpackich*. Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, t. XI, z. 4, s. 356-360.

Płonka A., Wojewodziec T. 2011: *Rozwój przedsiębiorczości w gminie a stawki podatku od nieruchomości*. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 167, s. 289-297.

Płonka A., Satoła Ł., Wojewodziec T. 2014. Zmiany przychylności podatkowej gmin w okresie dekonunktury gospodarczej. Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Polityki Europejskie, Finanse i Marketing, nr 11, 185-194.

Ad. B. Drugi obszar badawczy pt. dywestycje w rolnictwie, obejmuje analizę procesów destrukcji i twórczej destrukcji zachodzących w gospodarstwach rolnych. Podejmowane w tym zakresie prace koncepcyjne i badawcze miały głównie charakter studiów mikroekonomicznych i przestrzennych, stanowiły innowacyjne podejście do procesów recesywnych zachodzących w gospodarstwach rolnych. Efektem prowadzonej szerokiej kwerendy bibliotecznej i prowadzonych na jej podstawie rozważań było zaadoptowanie i wprowadzenie do literatury ekonomiczno-rolniczej pojęcia "dywestycje" (zał. 3, poz. IIB60). Pojęcie to znalazło zastosowanie do opisu i analizy procesów redukcji zasobów oraz repozycjonowania, „obkurczania” skali i redukcji zakresu produkcji prowadzonej w gospodarstwach rolnych.

Znaczną część gospodarstw ograniczających produkcję rolną dokonuje dywestycji (zał. 3, poz. IIB65, IIB69, IIA1). Z dywestycjami mamy do czynienia przede wszystkim w sytuacji gdy, ograniczenie lub zaniechanie działalności rolniczej było uprzednio planowane oraz skutkuje stabilizacją lub wzrostem dochodu osobistego rolnika i jego rodziny. Jako działania o charakterze dywestycji w rodzinnych gospodarstwach rolniczych uznałem:

- w zakresie produkcji – znaczne ograniczenie lub zaniechanie produkcji, rezygnację z wybranych działalności produkcyjnych,
- w zakresie gospodarowania ziemią – sprzedaż, oddanie w dzierżawę, użyczenie, odłogowanie, wyłączenie ziemi z użytkowania rolniczego, np. na rzecz zabudowy lub zalesiania,

- w zakresie gospodarowania kapitałem – sprzedaż, wydzierżawienie, likwidację środków trwałych, zmianę sposobu wykorzystania środków trwałych gospodarstwa (np. wykorzystanie ich dla celów pozarolniczej działalności gospodarczej lub na cele bytowe rodziny),
- w zakresie gospodarowania zasobami siły roboczej – podjęcie przez osoby pracujące w gospodarstwie pozarolniczej działalności gospodarczej lub pracy zarobkowej poza gospodarstwem,
- w zakresie organizacji zasobów gospodarstwa – wydzielenie, a następnie sprzedaż, wydzierżawienie lub darowizna zorganizowanej części gospodarstwa (zał. 3, poz. IIB60, IIB11).

Dywestycje mogą być skutecznym instrumentem restrukturyzacji przedsiębiorstwa (gospodarstwa). Należy nadać im jednak planowy, celowy i wyprzedzający (antycypacyjny) charakter, gdyż zbyt długie odkładanie w czasie decyzji o ich podjęciu, często prowadzi do utraty szans na kontynuację działalności gospodarczej oraz ogranicza możliwość odzyskania zainwestowanych w nią środków finansowych (zał. 3, poz. IIB74, IIB104).

Do ciekawych poznawczo konstatacji doprowadziły rozważania na temat procesu tworzenia pozarolniczego podmiotu gospodarczego w interakcji z procesem dywestycji w gospodarstwie rolnym (zał. 3, poz. IIB64, IIB71). Transformacja gospodarstwa rolnego w podmiot pozarolniczy (tzw. repozycjonowanie działalności) stanowi jedną z najczęściej spotykanych dróg ewolucji podmiotów agrobiznesu, a wykorzystywane w tym procesie dywestycje mogą być traktowane w myśl teorii ekonomii zarówno jako paliatywne - likwidacja gospodarstwa rolnego, jak i antycypacyjne - wstępny etap transformacji podmiotu rolniczego w nierolniczy (zał. 3, poz. IIB18). Prowadzone badania wykazały, że w procesie tworzenia małej firmy pozarolniczej w oparciu o czynniki produkcji gospodarstwa rolnego, można podzielić na trzy zasadnicze etapy (zał. 3, poz. IIB17):

- inicjacja pozarolniczej działalności gospodarczej,
- realokacja zasobów gospodarstwa rolniczego do prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej (repozycjonowanie),
- rezygnacja z działalności rolniczej i rozwój działalności pozarolniczej (rekoncentracja).

W pierwszej kolejności w gospodarstwach eliminuje się działalności niskodochodowe, uciążliwe i bardziej pracochłonne, takie jak np. produkcja mleka, uprawa ziemniaków. Procesy repozycjonowania działalności, a coraz częściej również całkowitej rezygnacji z

działalności rolniczej wyraźnie widoczne są w małych gospodarstwach, których właściciele podjęli pozarolniczą działalność gospodarczą. Konsekwencją tego jest przekształcenie rodzinnych gospodarstw rolnych w gospodarstwa domowe z właścicielami ziemi i firm nierolniczych, w których kapitały gospodarstwa domowego wykorzystywane są w pozarolniczej działalności gospodarczej (firma), natomiast ziemia rolnicza zostaje wydzierżawiona, użyczona, zalesiona lub pozostawiona odłogiem (zał. 3, poz. IIB8, IIB14, IIB70).

Do najważniejszych publikacji w tym obszarze zaliczyć należy:

Wojewodziec T. 2010. *Dywestycje w gospodarstwach rolnych – istota, definicje, podział*.

Wieś i Rolnictwo nr 2 (147), s. 96-108.

Wojewodziec T. 2012. *Divestments in the process of developing off-farm economic activity by farmers*. Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia, nr 3, s. 77-85.

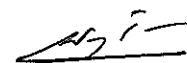
Sroka W., Wojewodziec T. 2012: *Divestments in Polish agriculture - selected aspects*.

Ökosystemdienstleistungen und Landwirtschaft. 22. Jahrestagung der Österreichischen Gesellschaft für Agrarökonomie. Universität für Bodenkultur Wien, s. 133-134.

Wojewodziec T. 2012: *Dywestycje antycypacyjne a efektywność wykorzystania zasobów gospodarstwa*. Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, t. XIV, z. 1, s. 550-555.

Wojewodziec T., Dacko M., Satola L., 2014: *Do divestments and investments determine farm development?* Bulgarian Journal of Agricultural Science, 20.

Ad. C. Trzeci obszar moich zainteresowań badawczych stanowią zagadnienia przekształceń strukturalnych rolnictwa w Polsce południowo-wschodniej, w tym na obszarach górzystych, gdzie dominują gospodarstwa rolne o niewielkim areale ziemi i małym potencjale ekonomicznym. W badaniach analizowałem przestrzenne zróżnicowanie struktury obszarowej gospodarstw, strukturę dochodów rodzin rolniczych (zał. 3, poz. IIB99, IIB58, IIB63, IIB66, IIB81), wyposażenie gospodarstw w środki produkcji (zał. 3, poz. IIB41, IIB77) oraz intensywność produkcji i intensywność organizacji rolnictwa (zał. 3, poz. IIB42, IIB100, IIB68, IIB102). Prowadzone badania i studia teoretyczne potwierdziły specyfikę gospodarowania na obszarach górzystych (górkich i pogórskich). Jednocześnie wykazały, że występujące na tym obszarze utrudnienia przyrodnicze spowodowały, iż procesy o charakterze recesywnym, w tym ograniczania i zaniechania produkcji są obecnie bardziej zaawansowane niż w pozostałych częściach kraju. W efekcie prowadzą one bardzo często do

porzucenia ziemi rolniczej (odłogi i nieużytki) oraz sprzedaży ziemi, która może być wykorzystana na cele budowlane i rekreacyjne. Procesy regresu ekonomicznego gospodarstw, zwłaszcza na obszarach pogórskich uległy dynamizacji czemu sprzyjają korzystne zmiany na rynku pracy poza rolnictwem, brak realnych następców oraz powstawanie dużych (choć nielicznych) gospodarstw chętnie powiększających swoją powierzchnię (zał. 3, poz. IIB43, IIB50, IIB59, IIB67).

Jak wynika z prowadzonych badań, małe gospodarstwa rolne coraz częściej zawieszają swoją produkcję, koncentrując się na uzyskiwaniu dochodów pozarolniczych. Podejmowanie aktywności zarobkowej poza gospodarstwem rolnym istotnie wpływa na organizację produkcji, a w szczególności wymusza ograniczenia w prowadzeniu produkcji zwierzęcej (zał. 3, poz. IIB44, IIB61). W praktyce bardzo często zawieszenie działalności rolniczej jest nieodwracalne, prowadzi do zmiany modelu i stylu życia, stanowi jednocześnie fazę przejściową w drodze do całkowitej utraty potencjału produkcyjnego. W konsekwencji zachodzących przemian dochodzi do kształtowania się na tym obszarze nowej równowagi i nowego modelu rolnictwa, na który będą się składały:

- przedsiębiorstwa rolnicze, mające najczęściej charakter dużych gospodarstw rodzinnych, prowadzone w oparciu o zasady rynkowe, potrafiące w maksymalnym stopniu wykorzystać dobrodziejstwa wspólnej polityki rolnej (relatywnie nieliczne zlokalizowane głównie na Pogórzu Karpackim),
- stabilne, suplementarne gospodarstwa rolne funkcjonujące w oparciu o dochody uzyskiwane poza rolnictwem oraz wykorzystujące transfery publiczne na wsparcie rolnictwa,
- „uśpione” gospodarstwa rolne, czyli podmioty wyłączone z produkcji udostępniające ziemię innym gospodarstwom rolniczym w zamian za utrzymanie jej w sprawności i za niewielkie opłaty dzierżawne,
- podmioty spekulacyjne, których właściciele utrzymują lub nabywają ziemię w celach nie związanych z produkcją rolniczą, takich jak lokata kapitału, przygotowanie pod inwestycje nierolnicze, dostęp do transferów publicznych i preferencyjnych zasad ubezpieczenia społecznego,
- gospodarstwa przydomowe, resztkowe, z gruntami użytkowymi hobbystycznie lub nieużytkami, które ze względu na ukształtowanie terenu, lokalizację, rozłóg lub inne parametry nie znajdują użytkownika lub nabywcy (zał. 3, poz. IIB101).

Analiza materiałów źródłowych pozwoliła na wykazanie, iż w latach 2005-2012 zmniejszyła się liczba beneficjentów płatności obszarowych na obszarze działania wszystkich biur powiatowych ARiMR w makroregionie Małopolska i Pogórze. Jednocześnie tempo i zakres obserwowanego zjawiska wykazały duże zróżnicowanie przestrzenne. Coraz wyraźniej zarysowują się subregiony o dużym regresie liczby gospodarstw rolnych (zał. 3, poz. IIB75, IIB78). Zjawisko zmniejszania się grupy osób aplikujących o wsparcie mogłoby być uznane za korzystne, gdyby ziemia z likwidowanych gospodarstw podlegała transferowi do podmiotów o większym potencjale. Przeprowadzona analiza zależności korelacyjnych wykazała jednak, że wyższa skala zjawiska rezygnacji z dopłat obszarowych dotyczy na ogół jednostek terytorialnych o dużym nasileniu zjawisk recesywnych w rolnictwie, tzn. o relatywnie większej powierzchni gruntów w złej kulturze rolnej oraz większym udziale gospodarstw bez dochodów z działalności rolniczej.

Rozdrobnienie ziemi rolniczej i rozproszenie pól są obecnie główną barierą rozwoju rolnictwa i produkcji rolnej w południowej i południowo-wschodniej Polsce. Prowadzone badania pozwoliły wykazać, że wpływają one w sposób negatywny na ekonomikę gospodarowania i zainteresowanie rozwojem, a nawet podtrzymaniem produkcji rolnej. Podjęte rozważania i analizy przyczyniły się do zaproponowania działań o charakterze innowacyjnym mogących w istotny sposób zracjonalizować gospodarke ziemią na obszarach górskich i pogórskich (zał. 3, poz. IIB105). Do rozwiązań takich należy zaliczyć m.in. wsparcie sąsiedzkiego scalania ziemi, usprawnienie instytucji dzierżawy, tworzenie zespołowych form dysponowania i zagospodarowania zasobów ziemi wypadającej z produkcji rolnej. Stabilny rozwój gospodarczy kraju i poszczególnych regionów, wraz z aktywną rolą państwa jako regulatora, ale i katalizatora procesów przepływu ziemi, należy uznać jako najważniejsze czynniki stymulujące proces przebudowy struktury rolnictwa, szczególnie na obszarach, na których dominują podmioty małe i bardzo małe (zał. 3, poz. IIB16).

Prowadzone badania wykazały, większe zainteresowanie rolników procesami przebudowy i modernizacji gospodarstw rolnych na obszarach, gdzie już obecnie rolnictwo jest na wyższym poziomie rozwoju (zał. 3, poz. IIB73, IIB86). Potwierdziły to m.in. wysokie wartości współczynnika korelacji liniowej pomiędzy aktywnością rolników w korzystaniu ze środków na wsparcie przemian pokoleniowych, modernizację gospodarstw rolnych i różnicowanie działalności rolniczej procedowanych w ramach PROW 2007-2013 a parametrami opisującymi strukturę obszarową gospodarstw, intensywność produkcji oraz

intensywność organizacji rolnictwa. Do najważniejszych cech różnicujących w układzie przestrzennym aktywność rolników w zakresie pozyskiwania środków na przebudowę gospodarstw rolnych należały udział podmiotów drobnych (< 5 ha) w strukturze gospodarstw rolnych oraz intensywność organizacji produkcji roślinnej (zał. 3, poz. IIB85). Jak wykazałem, możliwość łączenia różnych form wsparcia jest ważnym elementem kreowania rozwoju gospodarstw rolnych. Pomoc w ramach wsparcia procesów restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa oraz część środków przeznaczonych na wsparcie dochodów trafiała w dużej mierze do tej samej grupy docelowej, co w dalszym ciągu zwiększało będzie zróżnicowanie przestrzenne poziomu rozwoju rolnictwa.

Poza przywołaną już monografią "Procesy dywestycji i dezagraryzacji w rolnictwie o rozdrobnionej strukturze agrarnej" na uwagę zasługują również inne moje prace podejmujące zagadnienia z tego obszaru, m.in.:

1. Wojewodziec T. 2008: *Ekonomical Breakdown of Agricultural Farms in Foothills and Western Beskidy Region*, Konkurencieschopnost a ekonomiky rast: Europejskie a narodne perspektivy. Fakulta ekonomiky a manažmentu SPU Nitra, s. 449-454.
2. Wojewodziec T. 2010: *Zjawiska schyłkowe w gospodarstwach osób fizycznych i prawnych na obszarze Karpat Polskich*, [w:] Sytuacja ekonomiczna gospodarstw z terenów górskich i pogórskich, seria Program Wieloletni 2005-2009, IERiGŻ-PIB, Warszawa, nr 185, s. 53-76.
3. Musiał W., Wojewodziec T. 2011: Conditions and assessment of adequacy of supporting agriculture in Polish carpathian mountains. *Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia*, nr 10 (4). s. 65-74.
4. Musiał W., Wojewodziec T., 2014: *Bariery przemian agrarnych w rolnictwie polskim – poszukiwanie rozwiązań innowacyjnych*, [w:] Problemy rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej w pierwszej dekadzie członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Praca zb. pod red. nauk. A. Czyżewskiego i B. Klepackiego. Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 91-109.
5. Wojewodziec T. 2016. *Czynniki różnicujące absorpcję wybranych działań PROW 2007-2013 w makroregionie Małopolska i Pogórze*. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, t. XVIII, z. 2, s. 290-295.

4.2. Statystyka publikacji

Na mój dorobek publikacyjny składa się monografia naukowa, współautorstwo dwóch podręczników oraz blisko 150 opracowań naukowych i popularnonaukowych (tabela 1). Szczegółowy wykaz publikacji wraz z ich opisem bibliograficznym został zamieszczony w załączniku 3 do wniosku.

Tabela 1. Zestawienie ilościowe dorobku publikacyjnego (stan na 31.03.2017)

Kategoria artykułu/opracowania	Przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora			Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora			Razem
	autor	współautor	razem	autor	współautor	razem	
I. Monografie naukowe	-	-	-	1	-	1	1
II. Artykuły w recenzowanych czasopiśmie naukowych, w tym:	3	3	6	31	50	81	87
- oryginalne prace twórcze opublikowane w wydawnictwach zagranicznych	-	-	-	5	11	16	16
- oryginalne prace twórcze opublikowane w wydawnictwach krajowych w językach obcych	-	-	-	2	3	5	5
- oryginalne prace twórcze opublikowane w wydawnictwach krajowych w języku polskim	3	3	6	24	36	60	66
III. Rozdziały w monografiach naukowych i pokonferencyjnych wydawnictwach książkowych	2	2	4	8	8	16	20
IV. Publikacje popularnonaukowe i popularyzujące wiedzę	3	3	6	8	21	29	35
V. Redakcja podręczników i skryptów	-	1	1	-	1	1	2
VI. Publikowane materiały szkoleniowe	-	-	-	1	7	8	8
VII. Ekspertyzy i opracowania dla praktyki	-	1	1	-	2	2	3

W moim dorobku publikacyjnym zdecydowanie przeważają opracowania zamieszczone w recenzowanych wydawnictwach naukowych i monograficznych, z których 97 opublikowanych zostało po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, w tym blisko 20% ukazało się w języku angielskim. Charakter prowadzonych badań spowodował, że ich wyniki publikowane były w Polsce oraz w krajach o podobnych uwarunkowaniach rozwoju rolnictwa i samorządu terytorialnego, takich jak: Austria, Bułgaria, Litwa, Słowacja i Węgry. W bazie Web of Science zamieszczona została dotychczas jedna publikacja (zał. 3, poz. IIB3). W 2017 r. wydawnictwo Agricultural Economics-Zemědělská Ekonomika (lista A MNiSW, impac

factor 0,482) zatwierdziło do druku opracowanie: Farming exit barriers encountered by small farms in light of the theory of new institutional economics, autorstwa Ł. Satoła, T. Wojewodzic, W. Sroka (zał. 3, poz. IIA2).

Wskaźniki dotyczące cytowania mojego dorobku naukowego kształtują się następująco:

- Publish or Perish: liczba cytowań 166, liczba cytowanych publikacji 53, h-index 6;
- Google Scholar: liczba cytowań 145, liczba cytowanych publikacji 41, h-index 6.

4.3. Uczestnictwo w projektach badawczych

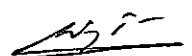
W latach 1997-2017 pracowałem w zespołach wykonujących projekty badawcze realizowane przez Katedrę/Zakład Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, m.in. uczestniczyłem w realizacji następujących tematów badawczych: *Studia nad przemianami strukturalnymi obszarów wiejskich (mezoregionu) Karpat Polskich, Badania nad przemianami produkcyjnymi i ekonomicznymi rolnictwa w Polsce południowej, Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju lokalnego i regionalnego, Studia nad ekonomicznymi, społecznymi i ekologicznymi przemianami na wsi i w agrobiznesie oraz w jego otoczeniu instytucjonalnym, Studia porównawcze rozwoju wsi i rolnictwa krajów członkowskich i kandydujących do UE" ..*

Zakończenie mojej rozprawy doktorskiej możliwe było m.in. dzięki pozyskaniu środków z KBN na realizację w latach 2000-2001 grantu promotorskiego nt. „*Oddziaływanie samorządów terytorialnych na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich*” (KBN 6P06J00620), którego byłem głównym wykonawcą.

W kolejnych latach wszedłem w skład zespołu realizującego na terenie Polski program: *Kształtowanie krajobrazu i różnorodności biologicznej obszaru wypasu wspólnotowego w Europie LACOPE 6201*, w ramach Piątego Programu Ramowego UE (2002-2006) pt. Analiza obszarów górskich w Unii Europejskiej i krajach kandydujących finansowanego przez Komisję Wspólnot Europejskich (NO2002.CE.16.OAT.136).

Zdobyte doświadczenie badawcze i organizacyjne umożliwiło mi podjęcie realizacji projektów własnych, których byłem inicjatorem, kierownikiem i współwykonawcą. Wraz z zorganizowanym przez siebie zespołem pozyskałem środki publiczne na realizację dwóch projektów badawczych:

- *"Studium upadku ekonomicznego gospodarstw rolniczych na przykładzie Pogórza i Beskidów Zachodnich"*, projekt własny współfinansowany przez Ministerstwo

Edukacji i Nauki realizowany w latach 2006-2008, nr: 2 P06R 020 30 (kierownik projektu)

- "Dywestycje w gospodarstwach rolniczych – istota, zakres, skutki", projekt własny współfinansowany przez Narodowe Centrum Nauki realizowany w latach 2011-2013, nr: 3913/B/H03/2011/40 (kierownik projektu)

W 2016 r. uczestniczyłem w przygotowaniu projektu badawczego nt. „*Rolnictwo miejskie, jako wyzwanie zrównoważonego rozwoju obszarów metropolitarnych w Polsce – aspekty ekonomiczno-społeczne, środowiskowe i planistyczne*”, który uzyskał finansowanie NCN w ramach konkursu "Sonata 11" i jest obecnie w trakcie realizacji (nr: 2016/21/D/HS4/00264, kierownik projektu dr inż. Wojciech Sroka).

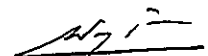
4.4. Nagrody i wyróżnienia za działalność naukową

Prowadzone przeze mnie badania oraz ich wyniki znalazły uznanie w ocenie JM Rektora Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie oraz JM Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, co znalazło potwierdzenie w przyznanych nagrodach za działalność naukową:

- Nagroda JM Rektora UR za działalność naukową w 2009 r. (nagroda indywidualna III°),
- Nagroda JM Rektora UR za działalność naukową w 2012 r. (nagroda indywidualna III°),
- Nagroda JM Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu za oryginalne i twórcze osiągnięcia naukowe w roku akademickim 2014/2015 (nagroda zespołowa I^o).

4.5. Udział w konferencjach

W trakcie swojej pracy zawodowej brałem udział w ponad 40 konferencjach naukowych, podczas których miałem możliwość zapoznania się z wynikami badań prowadzonych przez koleżanki i kolegów z wiodących ośrodków naukowych w Polsce i Europie. Również rezultaty prowadzonych przeze mnie badań były systematycznie prezentowane na międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych oraz podczas spotkań z przedstawicielami praktyki gospodarczej (tj. rolnikami, doradcami i samorządowcami). W ujęciu sumarycznym na dorobek w zakresie prezentacji prowadzonych przeze mnie wyników badań składają się m.in. referaty wygłoszone przeze mnie na kongresach (3), konferencjach międzynarodowych (5), konferencjach krajowych (8), seminariach i warsztatach (5) oraz postery prezentowane na konferencjach zagranicznych (2) i krajowych (1). Szczegółowy wykaz konferencji, podczas których referowałem wyniki

prowadzonych przeze mnie badań znajduje się w załączniku 3 (poz. II.I1-II.I21, oraz III.B1-IIB5). Ponadto wyniki badań prowadzonych z moich udziałem prezentowane były podczas różnych konferencji przez moich współpracowników.

5. Współpraca międzynarodowa

W ramach współpracy międzynarodowej uczestniczyłem w realizacji projektów badawczych koordynowanych przez instytucje zagraniczne lub realizowanych wspólnie z naukowcami z zagranicy, uczestniczyłem w konferencjach naukowych oraz odbywałem staże naukowe.

Największym projektem międzynarodowym, w którym brałem udział był realizowany w ramach Piątego Programu Ramowego UE 2002-2006 komponent "Kształtowanie krajobrazu i różnorodności biologicznej obszaru wypasu wspólnotowego w Europie LACOPE 6201. Zespół, którego byłem członkiem analizował ekonomiczne aspekty wspólnotowego wypasu zwierząt trawożernych w Karpatach Polskich.

Dzięki stypendium Federalnego Ministerstwa Nauki i Transportu Austrii odbyłem w 1999 r. miesięczny staż naukowy w Federalnym Instytucie Rolnictwa w Wiedniu (Bundesanstalt für Agrarwirtschaft). W ramach kontynuowanej z tą instytucją w kolejnych latach współpracy możliwa była m.in. publikacja wyników prowadzonych przeze mnie prac badawczych w wydawnictwie *Landlicher Raum* oraz odbycie wizyty studyjnej w 2013 r. W 2003 r. odbyłem staż naukowy w Uniwersytecie Rolniczym w Nitrze (Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre), który umożliwił mi wymianę doświadczeń z kadrą naukową Wydziału Ekonomii i Zarządzania oraz przyczynił się do nawiązania współpracy z innymi jednostkami badawczymi w Słowacji, tj. Uniwersytetem Technicznym w Koszycach oraz Wyższą Szkołą Ekonomi i Zarządzania w Administracji Publicznej w Bratysławie. W efekcie podjętej współpracy uczestniczyłem w konferencjach i seminariach naukowych oraz miałem możliwość publikowania wyników prac badawczych w wydawnictwach słowackich. Współpraca z podmiotami zagranicznymi zaowocowała również przygotowaniem dwóch publikacji naukowych we współudziale z autorami z Niemiec (zał. 3, poz. IIB10, IIB86). W 2015 r. uczestniczyłem w wyjeździe studyjnym do Izraela, gdzie miałem możliwość zapoznania się organizacją, problemami i osiągnięciami tamtejszego rolnictwa.

W lipcu 2016 r. zostałem powołany na lidera międzynarodowego zespołu badawczego "Innovation in rural development" w skład którego wchodzi pracownicy naukowcy wydziału

Ekonomii i Zarządzania Aleksandras Stulginskis University w Kownie (Litwa) oraz Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Przedsięwzięcie jest obecnie na etapie projektowania.

Ważnym uzupełnieniem stażów zagranicznych były staże odbyte we wiodących krajowych instytucjach badawczych tj.: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN w Warszawie (2013), Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej PIB w Warszawie (2014).

6. Działalność dydaktyczna, popularyzatorska i organizacyjna

Prowadzenie zajęć dydaktycznych dla studentów szkół wyższych rozpocząłem w 1997 r. na Akademii Rolniczej w Krakowie będąc studentem V roku studiów magisterskich, jako asystent wolontariusz. Po skończeniu studiów zostałem zatrudniony na stanowisku asystenta, a po uzyskaniu stopnia naukowego doktora jako adiunkt naukowo-dydaktyczny. Doświadczenie dydaktyczne zbierałem również pracując w latach 2003-2007 jako wykładowca w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnowie. W ciągu blisko już 20 lat pracy dydaktycznej prowadziłem ćwiczenia i wykłady z różnych przedmiotów o charakterze ekonomicznym, m.in.: ekonomia rynkowa, makroekonomia, podstawy agrobiznesu, przedsiębiorczość w agrobiznesie, ekonomika rolnictwa, biznesplan gospodarstwa rolnego, samorząd terytorialny, samorządność terytorialna i gospodarcza, marketing terytorialny, strategia rozwoju gminy, monitoring programów rozwoju regionalnego. Ponadto prowadziłem różne formy seminariów dyplomowych oraz sprawowałem opiekę nad pracami magisterskimi oraz dyplomowymi. Sumarycznie ujmując do 31 marca 2017 r. pod moim kierunkiem powstało 183 obronionych prac dyplomowych, w tym: 66 magisterskich, 40 inżynierskich, 47 licencjackich oraz 31 prac na studiach podyplomowych.

W 2017 r. Wydział Rolniczo-Ekonomiczny Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie powierzył mi funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim o nadanie stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych dla mgr inż. Piotra Rachwała, planowany termin obrony pracy 2019 r. Tytuł rozprawy: Efektywność produkcyjno-ekonomiczna inwestujących gospodarstw rolnych.

Elementem działalności dydaktycznej, który wymagał z mojej strony bardzo dużego zaangażowania, ale również przysporzył mi wiele satysfakcji było utworzenie, a następnie opieka nad Studenckim Kołem Naukowym Ekonomistów Wydziału Rolniczo-

Ekonomicznego w Krakowie. Studenci pracujący w kole przygotowali pod moim kierunkiem, a następnie zaprezentowali na konferencjach naukowych 59 referatów i posterów, z czego 23 uzyskały nagrody i wyróżnienia. Zdobyte podczas pracy z młodzieżą doświadczenie przyczyniło się do przygotowania i opublikowania w 2014 r. pod moją redakcją skryptu "*Kompendium wiedzy o pisaniu i obronie prac dyplomowych*". Moje zaangażowanie w pracę dydaktyczną zostało uhonorowane nagrodami JM Rektora UR w Krakowie 2007 (III°), 2015 (III°) oraz wyróżnieniami w Plebiscycie „Top Doktor” nadawanymi przez studentów Wydziału Rolniczo-Ekonomicznego w latach 2004, 2005 i 2007.

W zakresie mojej działalności popularyzującej wiedzę na uwagę zasługują przede wszystkim uczestnictwo w projektach szkoleniowych na rzecz praktyki gospodarczej oraz działania publikacyjne. Wziąłem udział w 11 projektach edukacyjno-szkoleniowych dotyczących m.in. takich zagadnień, jak: wdrażanie programów pomocowych UE, przedsiębiorczość i rynek pracy, zarządzanie gospodarstwem rolnym, rachunkowość i pozyskiwanie zewnętrznych środków finansowania dla działalności rolniczej (zał. 3, poz. IIIA1-III A11). Cennym doświadczeniem było uczestnictwo w zespołach przygotowujących Strategię Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ostrowieckiego na lata 2000-2010 oraz biznesplany dla prywatnych przedsiębiorstw prowadzących działalność w zakresie przetwórstwa mięsa (2). W ramach współpracy z praktyką gospodarczą uczestniczyłem w charakterze eksperta w przygotowaniu uwarunkowań i ustaleń do projektu Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego (2003 r.) oraz w opracowaniu aktualizacji "Programu wodno-środowiskowego kraju i planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy (2015 r.). Ponadto jestem współautorem ekspertyzy pt.: *Stan oraz perspektywy rozwoju rolnictwa w województwie małopolskim ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia środkami Unii Europejskiej*, przygotowanej na zlecenie Małopolskiego Obserwatorium Polityki Rozwoju w Krakowie (2015 r.).

Charakter współpracy z praktyką gospodarczą miała moja działalność w organach instytucji doradztwa rolniczego. W latach 2012-2015 byłem członkiem Rady Programowej Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego w Krakowie, a w okresie 2014-2015 członkiem Społecznej Rady Doradztwa Rolniczego przy Śląskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego w Częstochowie.

Ważne miejsce w mojej działalności popularyzatorskiej zajmuje współpraca z wydawnictwami popularno naukowymi, branżowymi i lokalnymi. Spośród 39 opracowań o charakterze popularno-naukowym i informacyjnym, najwięcej opublikowanych zostało we

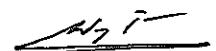

"Wsi i Doradztwie" (22), ponadto współpracowałem z takimi tytułami jak "Rolniczy Przegląd Techniczny", "Doradca", "Biuletyn Informacyjny UR w Krakowie", "Wieści z Gminy Wieprz" (zał. 3, poz. III.II-III.I.35).

W swojej działalności organizacyjnej zaangażowany byłem w pracę licznych rad, komisji i zespołów działających w strukturach Akademii Rolniczej, a następnie Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, m.in. byłem: członkiem Rady Wydziału (1999-2016), sekretarzem (2000-2001) i członkiem komisji rekrutacyjnych (1999-2009), sekretarzem Rady ds. Kierunku Zarządzanie i Marketing (2002-2005), sekretarzem Rady ds. Kierunków Zarządzanie oraz Ekonomia (2008-2010), członkiem zespołu przygotowującego wniosek o przyznanie Wydziałowi Rolniczo-Ekonomicznemu Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia. Uczestniczyłem w przygotowaniu seminariów i konferencji naukowych, w tym byłem sekretarzem organizacyjnym międzynarodowej konferencji naukowej pt. "Wiejskie obszary problemowe w procesie konsolidacji gospodarczej z Unią Europejską" organizowanej przez Uniwersytet Rolniczy w Krakowie (Kraków 4-5 listopada 2004 r.) oraz przewodniczyłem komitetowi organizacyjnemu Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej nt. „Rolnictwo i obszary wiejskie – szanse i zagrożenia na progu integracji ze strukturami UE” organizowanej przez Studenckie Koła Naukowe Wydziału Rolniczo-Ekonomicznego, Akademii Rolniczej w Krakowie (Kraków 16-18 kwietnia 2004).

Obszarem działalności organizacyjnej, który absorbuje znaczą część mojej aktywności jest organizacja Olimpiady Wiedzy i Umiejętności Rolniczych, adresowana do młodzieży szkół średnich. Od roku 1997 uczestniczyłem w zespołach oceniających pracę uczniów z bloku agrobiznes, w latach 2003-2007 pełniłem funkcję Sekretarza Komitetu Okręgowego, a od 2008 r. jako Wiceprzewodniczący Komitetu Okręgowego OWiUR przy Uniwersytecie Rolniczym w Krakowie jestem odpowiedzialny za organizację eliminacji okręgowych, w których w okręgu krakowskim corocznie uczestniczy ok. 160 uczniów z ponad 60 szkół średnich. W latach 2005 i 2014 okręg krakowski dodatkowo organizował finał centralny tej Olimpiady.

Dużym wyróżnieniem dla mnie jest możliwość uczestniczenia w procesie wydawniczym renomowanych wydawnictw naukowych takich jak: Acta Scientiarum Polonorum, seria Oeconomika (od 2013 r.) oraz Zeszyty Naukowe Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych (od 2012 r.), w których powierzono mi funkcję redaktora

tematycznego. Ponadto zapraszany byłem w roli recenzenta do współpracy z takimi wydawnictwami jak: Acta Agraria et Silvestria - seria Agraria, Folia Pomeranea Universitatis Technologiae Stetinensis - seria Oeconomica, Episteme - Wydawnictwo Naukowo-Kulturalne, Acta Scientiarum Polonorum - seria Oeconomia, Journal of Agribusiness and Rural Development.

Za działalność organizacyjną zostałem wyróżniony nagrodami JM Rektora UR w Krakowie w latach 2002 (II°) i 2005 (III°). Natomiast całokształt mojej działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej zostałem uhonorowany Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę (2008) oraz Odznaką Honorową „Zasłużony dla Rolnictwa” (2013).

